
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Garrido Rivas, Miriam; Estrada Rius, Alberto, dir. El derecho de naufragio y de bienes vacantes en el Condado de Empúries. 2024. (Grau en Ciència Política i Gestió Pública i Grau en Dret)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/303632>

under the terms of the license

ÍNDIX

1. Introducció.....	1
2. Hipòtesis.....	2
3. Justificacions	3
- Justificació del Treball	3
- Justificació del període	4
4. Metodologia.....	5
5. Aproximació històrica del Comtat d'Empúries	6
5.1 El comtat d'empúries.....	6
5.2 Estructura legal del comtat d'empúries.....	7
5.3 Cúria i cort a l'Edat Mitjana a Catalunya.....	8
5.4 La jurisdicció en el comtat.....	9
5.5 Relació del Comtat d'Empúries i Comtat de Barcelona	10
6. Organització del dret en període baixmedieval.....	12
6.1 El Liber i els Usatges.....	12
6.2 Els privilegis.....	13
6.3 El Concepte de Regalies en la Governança Medieval	13
6.4 Els Consolats de mar	15
7. Aproximació legal del dret de naufragi	16
7.1 Concepte i tipus de naufragi	16
7.2 Concepte de <i>ius naufragii</i> (dret de naufragi)	17
7.3 Concepte de béns vacants.....	19
8. Alguns testimonis del <i>ius naufragii</i> al Comtat d'Empúries	22
9. Conclusió.....	30
10. Bibliografia.....	32
11. Annexes	34

1. Introducció

La Baixa Edat Mitjana, període que s'estén des del S.XIII fins al S.XV (1492, la data en la qual Cristòfor Colom va arribar a Amèrica), es caracteritza per transformacions socials, econòmiques, polítiques, i per tant també legals. En aquest context, el comerç marítim a Catalunya va adquirir cada vegada més protagonisme. Aquesta època fou testimoni de la creació del "*Llibre del Consolat de Mar*" el 1283, un document inspirat en els usos i costums marítims del Comtat de Barcelona, Tortosa, València i Mallorca; i és considerat un dels més importants de la història del dret comercial marítim, arribant a servir d'inspiració en la legislació de Dret Marítim a escala global.

El Comtat d'Empúries, en aquesta època, va viure una relació especial amb la mar. Des dels inicis, era vista com una font de riquesa i, alhora, un lloc on es podien produir tragèdies i esdeveniments funestos. Aquest treball explora aquesta dualitat, centrant-se en el Comtat d'Empúries, una zona marítima des de temps immemorials. Castelló d'Empúries, Llançà, Cadaqués, Roses, Sant Pere Pescador i l'Escala són alguns dels pobles costaners que formen part del Comtat i que il·lustren aquesta connexió. Mentre la riquesa i les oportunitats proporcionades per la mar han estat constants, la seva imprevisibilitat ha deixat una empremta indeleble en la història de la zona: multitud són els naufragis viscuts.

Es pretén comprendre aquesta relació entre la comunitat d'Empúries i la mar durant la Baixa Edat Mitjana des del punt de vista legal. El període d'estudi s'estén des del Comtat d'Hug IV (1200-1209) fins a Enric d'Aragó i Pimentel (també conegut com a Infant Fortuna, 1445-1522). Durant aquest temps, tres nissagues comtals diferents van tenir el control, i un total de setze comtes: la Dinastia privativa d'Empúries (amb Hug I fins a Hug VI, un total de dotze comtes), el Casal d'Aragó (des de Pere d'Aragó i d'Anjou fins a Martí l'Humà, amb un total de sis comtes) i la Dinastia dels Trastàmara (que va abraçar tretze comtes d'Empúries (del 1412 al 1697).

El focus del treball és l'anàlisi del dret de naufragi i dels béns vacants en el marc d'aquesta regió costanera, amb l'objectiu de comprendre els mecanismes legals que regulaven la gestió d'aquests béns durant aquest període. S'exploraran documents legals de l'època per a identificar les peculiaritats locals.

Finalment, cal recalcar que el treball seria inconcebible sense el paper del comerç i el mar en el context de la Baixa Edat Mitjana. Aquests ha estat una activitat fonamental per a la societat de l'època, essent essencial la navegació per a l'intercanvi de recursos i la promoció del progrés. El

desenvolupament del comerç marítim va ser clau per a l'expansió de les nacions colonitzadores mercantils. Els pobles dedicats al comerç solien ser els més avançats en termes de desenvolupament cultural, tecnològic i econòmic.

Per tant, l'adopció de pràctiques comercials avançades va ser un factor que va impulsar el creixement econòmic i cultural del Comtat d'Empúries, fent de la seva relació amb la mar una història de riquesa, risc i sobretot transformació.

2. Hipòtesis

El present treball planteja una investigació centrada en l'evolució del dret de naufragi i la gestió dels béns vacants en el context del Comtat d'Empúries durant la Baixa Edat Mitjana. La hipòtesi principal que guia aquest estudi postula que el dret de naufragi i les normatives relacionades amb els béns vacants van experimentar grans canvis, i serveix com a fonament del treball. A més, es plantegen una sèrie d'hipòtesis secundàries que permeten una exploració més detallada de la temàtica:

Hipòtesi principal: "Durant la Baixa Edat Mitjana, el dret de naufragi i la gestió dels béns vacants al Comtat d'Empúries van experimentar una evolució significativa a causa de l'increment del comerç marítim i la necessitat d'adaptar les lleis marítimes a la creixent realitat comercial i política del Mediterrani".

Hipòtesis secundàries:

- "El dret de naufragi al Comtat d'Empúries va ser més restrictiu en comparació amb altres regions costaneres del Mediterrani, influenciat per la seva posició estratègica i els interessos econòmics locals".
- "Els béns vacants, com a resultat de naufragis, es van regular de manera que beneficiaven principalment la noblesa local i els comerciants influents, reforçant la seva posició econòmica i política dins del comtat".
- "Les regulacions sobre béns vacants i dret de naufragi reflectien una interacció complexa entre les lleis locals, les tradicions marítimes i el dret romà, demostrant una adaptació i integració de diferents fonts jurídiques durant la Baixa Edat Mitjana".

3. Justificacions

3.1. Justificació del Treball

La decisió de fer el treball de final d'estudis sobre el dret de naufragi i béns vacants al Comtat d'Empúries durant la Baixa Edat Mitjana neix de diverses passions i experiències que convergeixen en la meua identitat, interessos personals i professionals.

Com a persona que ha nascut al bell mig de la vila de Castelló d'Empúries (antiga capital del Comtat d'Empúries), el meu amor per la història local i la vinculació amb el Comtat han estat una constant des de ben petita. El meu interès per la història medieval es va veure reforçat des que a dotze anys vaig començar a participar activament al Festival Medieval local "Terra de Trobadors" amb el grup "Cort Comtal" (lloc on vaig participar vuit anys de la meua vida), una celebració que fa valdre les tradicions i la història del Comtat d'Empúries. Durant aquest temps, en el grup, fèiem recreacions històriques i teatrals basades en fets històrics reals del nostre comtat. Aquesta experiència va augmentar encara més el meu interès per la història medieval de Castelló d'Empúries, convertint-me en una defensora apassionada del nostre patrimoni cultural.

A més, a disset anys vaig tenir l'oportunitat d'accedir al món laboral treballant a la Basílica de Castelló d'Empúries i a la Cúria-Presó (museu), i immersir-me en el ric llegat històric de la meua vila; experiències que m'han permès explorar i apropar-me a la història medieval del meu poble des d'una perspectiva pràctica i tangible inigualable.

La proposta de realitzar un treball de recerca sobre el dret marítim medieval va sorgir com una fita natural en el meu camí acadèmic. A l'estudiar dret, vaig tenir clar que volia convergir el meu interès en la història amb el vessant legal d'aquesta, i d'aquí l'interès per un treball sobre Història del dret. D'aquesta manera va sorgir la idea de fer un treball que no només és rellevant per a la història de la meua comunitat, sinó que també ofereix una finestra fascinant per entendre les dinàmiques socials, econòmiques i polítiques del passat.

La disponibilitat de documents digitalitzats a l'Arxiu del Duc de Medinaceli, que puc trobar a l'Arxiu de la meua pròpia vila, ha estat un factor clau en la meua decisió, ja que em proporciona recursos i eines per aprofundir en la recerca d'una manera rigorosa i completa.

En definitiva, el treball de final de grau sobre el dret de naufragi i béns vacants al Comtat d'Empúries no només és una oportunitat per enriquir el meu coneixement i comprensió de la història local, sinó que també representa una contribució a la preservació i difusió del patrimoni cultural de Castelló d'Empúries. Així doncs, a través d'aquesta investigació, espero aportar llum sobre un aspecte poc explorat de la nostra història.

3.2 Justificació del període: Baixa Edat Mitjana (S.XIII - XV)

He decidit centrar l'estudi en el període de la **Baixa Edat Mitjana** en lloc de l'Alta Edat Mitjana per diverses raons, que a continuació exposaré.

En primer lloc, aquesta època marca una etapa de **canvi significatiu en el dret** europeu amb la **recepció del dret comú** (al voltant del 1200). Aquesta recepció integra tres grans sistemes legals: el dret **romà de Justinià, el dret canònic i el dret feudal**, tots sota la influència de la ciència jurídica desenvolupada a la Universitat de Bolonya (amb la tècnica de la glosa). Aquest canvi fa que la Baixa Edat Mitjana sigui un període molt més estructurat i accessible per a l'estudi del dret, especialment **comparat amb el caràcter molt més fragmentari i local** de l'Alta Edat Mitjana (Tomás y Valiente, 2001).

Una altra raó per escollir la Baixa Edat Mitjana és **l'evolució de la percepció del dret** i de la seva **aplicació**. Mentre que en l'Alta Edat Mitjana, el dret era **percebut com una manifestació divina** amb escassa participació dels humans en la seva creació, presenta un **dret més secular i codificat**, creat pels **reis** i, en alguns casos, amb la participació de les **corts**. Aquesta transformació cap a una organització més sistemàtica i jurídicament universal, permet un estudi més rigorós i coherent del dret de naufragi i béns vacants, que està relacionat amb l'ordenament legal emergent durant aquest període.

Un altre motiu per centrar-me en la Baixa Edat Mitjana és el **creixement del comerç** durant el segle XIII, sobretot a **través de rutes marítimes**. Aquest increment va facilitar el contacte amb altres civilitzacions, fomentant els intercanvis culturals, econòmics i legals. Aquest context de creixement del comerç marítim va **augmentar la necessitat de codificar lleis que regulessin** aspectes relacionats amb el transit marítim, i va ser el període en el qual es van crear els **Consolats de Mar** i es va redactar el gran llibre de referència històrica del dret marítim: el **Llibre del Consolat de mar**. Aquesta interacció va influir en l'evolució del **dret mercantil i marítim**, així com en la manera com es gestionaven els béns vacants.

A més, el dret a la Baixa Edat Mitjana tendeix a ser **més inclusiu i divers**, abastant àrees com el dret mercantil i marítim. Aquesta diversitat ofereix un camp més ampli per a l'anàlisi i la investigació, permetent una visió més completa de com es regulaven aquests aspectes en el context del Comtat d'Empúries.

Finalment, cal mencionar que el creixement del comerç marítim i el contacte amb altres civilitzacions va contribuir a l'**estandardització i codificació de lleis**, proporcionant un **marc legal més estable**. Això va permetre una **major compilació de costums i la creació de normes més sistemàtiques**, creant un entorn més ric i estructurat per estudiar el dret de naufragi i béns vacants durant la Baixa Edat Mitjana.

4. Metodologia

El present treball se centra en l'estudi del dret de naufragi i la gestió de béns vacants durant la Baixa Edat Mitjana en el Comtat d'Empúries. Per tant, es requereix una aproximació metodològica meticulosa i adaptada a les particularitats i limitacions del tema i les fonts disponibles.

La base per a començar la recerca va ser l'anàlisi de documents digitalitzats procedents de l'Arxiu Ducal de Medinaceli, els quals són accessibles a l'Arxiu de Castelló d'Empúries. Aquesta selecció forma la columna vertebral la principal font primària del projecte; complementada amb diverses fonts secundàries que ajuden a contextualitzar els temes tractats. Entre aquestes fonts secundàries, destaquen estudis generals sobre el dret baixmedieval, destacant-ne el *Manual de historia del derecho español* (Tomás y Valiente, 2001) i *El Dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta* (Ferro, 1987); i treballs específics sobre el Comtat d'Empúries, com, destacant-ne *Los condes de Ampurias vindicados* (Monsalvatje, F.; 1917), i la *Rúbrica dels privilegis de Castelló d'Empúries*, (Canet, J.; 2009).

Així mateix, a fi de recopilar la màxima quantitat d'informació, buscar orientació i resoldre dubtes, m'he entrevistat amb dues persones de Castelló d'Empúries, estudioses del tema: **Josep Maria Gironella**, actual regidor de Cultura, Patrimoni Històric i Arxiu Municipal de la vila, i doctor en història medieval; i **Jordi Canet i Avilés**, Responsable del Centre de Recerca i Difusió de la Història Local de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries i editor de la *Rúbrica dels Privilegis de Castelló d'Empúries i del Comtat d'Empúries*.

La selecció de documents tractats segueix criteris de rellevància directa amb el dret de naufragi i la gestió de béns vacants, seleccionada basant-me en recomanacions del meu tutor de TFG, així com suggeriments de bibliotecaris¹ i arxivers². Aquesta aproximació selectiva permet concentrar els esforços en els documents que proporcionen una major quantitat d'informació sobre el marc legal i les pràctiques administratives relacionades amb els temes d'estudi.

L'anàlisi dels documents es realitza mitjançant un mètode contextual, iniciant-se amb una fase intensiva de contextualització per comprendre el marc legal i social del període i la regió estudiada. Aquesta fase és seguida d'una anàlisi més específica del contingut textual, on es posa especial atenció a les implicacions legals i pràctiques dels temes estudiats prèviament.

¹ En especial els de Figueres, Castelló d'Empúries, i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

² Sobretot les arxiveres de Castelló d'Empúries.

Pel que fa a la gestió de documents en idiomes no dominats, en aquest cas el llatí, la recerca es veu limitada a l'ús de traduccions i notes d'investigadors anteriors. Malgrat aquests esforços, la barrera lingüística representa una limitació substancial, restringint l'accés complet a la riquesa de les fonts primàries.

He decidit no utilitzar les 15 sentències que es demanen en aquest treball, tal com vaig acordar prèviament amb el professor, ja que creiem que no era adient per la tipologia de treball que he elaborat. He considerat més adient centrar l'anàlisi en articles, bibliografia i altres fonts per aprofundir en els temes tractats. A més, he incorporat sis documents medievals analitzats a partir del seu regest, que crec que aporten una visió més àmplia i detallada dels aspectes específics que estem estudiant, permetent una comprensió més rica i matisada de la matèria.

En termes d'eines digitals, s'opta per fer servir Google Drive i altres eines de gestió de dades bàsiques per a l'organització de la informació i l'anàlisi textual. Aquest enfocament permet mantenir una estructura clara i accessible dels recursos i les anotacions durant tot el procés de recerca.

Finalment, les limitacions trobades, com la quantitat abassegadora de documents i la dificultat del llatí, són gestionades mitjançant una focalització en documents ja analitzats per altres i limitant l'abast de la recerca a aquells aspectes més accessibles dins del marc temporal i les capacitats de l'estudiant.

Aquesta metodologia proporciona un marc robust per a la investigació d'un tema tan especialitzat i documentalment restringit, assegurant que els resultats siguin tant rigorosos com fiables dins de les limitacions imposades pel context i les fonts disponibles.

5. Aproximació històrica del Comtat d'Empúries

5.1 Breu introducció

El Comtat d'Empúries, situat a la costa nord-oriental de Catalunya, va emergir al segle IX com a part de la marca hispànica establerta per l'Imperi Carolingi per defensar-se contra els atacs musulmans³. Amb el temps, el comtat va esdevenir un important centre polític i econòmic durant la Baixa Edat Mitjana, gràcies a la seva ubicació estratègica al Mediterrani que facilitava el comerç marítim i les interaccions culturals (Monsalvatje, 1917).

³ A l'annexe segon, podeu trobar una taula amb tots els comtes que hi ha hagut al Comtat.

Des del seu establiment, el Comtat d'Empúries va estar regit per diverses dinasties comtals. Els comtes, que inicialment eren nomenats directament pels Carolingis, van començar a heretar el títol a mesura que el sistema feudal es consolidava a la regió. Aquesta herència del poder va contribuir a la formació d'una aristocràcia local forta, que va jugar un rol clau en la governança i l'administració del comtat.

La influència d'aquestes dinasties no es limitava a l'àmbit polític; també es va estendre a l'econòmic, fomentant el desenvolupament del comerç i la millora de les infraestructures portuàries, molt importants per a la prosperitat del territori. Els Comtes també van promoure l'art i la cultura, atraient artistes i trobadors, fet que va enriquir la vida cultural d'Empúries.

El Comtat d'Empúries va continuar existint com a entitat política fins al segle XV, quan va ser incorporat a la Corona d'Aragó, marcant així el final d'una època d'esplendor per al territori que actualment conforma Catalunya. Ara com ara, el títol de Comte d'Empúries és un títol nobiliari que forma part del patrimoni històric i cultural d'Espanya, però no posseeix funcions polítiques ni administratives.

Segons Monsalvatje (1917, p. 10), van arribar a formar part del Comtat els següents pobles: Albons, Empúries, Arenys d'Empordà, Arnedàs, Armentera, Bellcaire, Calabuig, Camallera, Canet de Verges, Casavells, Castelló d'Empúries, Siurana, Colomers, Fenolledes, Fontanilles, Foixà, Gaüses, Garriga, Garrigàs, Garrigoles, Garriguella, Gualta, Jafre, L'Escala, La Sala, La Tallada, Les Olives, Llabià, Marenyà, Marsà, Matajudàica, Montiró, Palau Santa Eulàlia, Palol de Flaiüja, Parlavà, Pelacals, Riumors, Ruplà, Saldet, Sant Iscle d'Empúries, Sant Jordi Desvalls, Sant Llorenç de les Arenes, Sant Miquel de Fluvià, Sant Mori, Sant Pere Pescador, Sant Tomàs de Fluvià, Saus, Serra, Tonà, Torroella de Fluvià, Ultramort, Ullà, Ullastret, Valldevià, Valldeviá, Ventalló, Verges, Vilamacolum, Viladamat, Vilahur, Vilajoan, Vilajuïga, Vilamacolum, Vilamalla, Villarrobau, Vilopriu i Vulpellac.

5.2 Estructura legal del Comtat d'Empúries

El sistema legal a Castelló d'Empúries durant l'Edat Mitjana es basava en un conjunt de institucions i càrrecs públics que exercien funcions jurídiques, governatives, administratives i judicials. Aquests funcionaris estaven sota la jurisdicció dels Comtes d'Empúries.

Per a recopilar tota la informació específica sobre l'organització política i administrativa del territori, m'he basat en *La «Rúbrica dels Privilegis» de Castelló d'Empúries i el Comtat d'Empúries (1223)*,

llibre editat el 2009 per Jordi Canet⁴, en el si de la Beca Jeroni Pujadas⁵. Es tracta d'una font clau per entendre l'organització legal i les estructures de poder d'aquesta regió durant aquest període. El document resumeix els privilegis concedits pels comtes i la Universitat de Castelló als habitants del comtat editat en època moderna (S.XVI), i ho fa basant-se en un llibre encara més antic de l'any 1223. Per obtenir una visió més detallada de com es desenvolupava el sistema legal, cal examinar alguns conceptes fonamentals, com la Cúria i la Cort, així com la composició de la Cúria del Comtat d'Empúries i els diferents graus de jurisdicció.

5.3 Cúria i Cort a l'Edat Mitjana a Catalunya

La Cúria i la Cort eren conceptes fonamentals per a la justícia i la governança a l'Edat Mitjana. La Cúria representava el conjunt d'advocats, escrivans, procuradors, entre altres, que administraven la justícia. Es podia dividir en diferents tipus: Cúria règia, Cúria comtal i Cúria de mar (Canet, 2009, pàg. 22).

Cúria règia: Era l'òrgan central del govern i la justícia. Integrava nobles i bisbes que assessoraven el sobirà. Amb el temps, es va convertir en un organisme consultiu i legislatiu.

Cúria comtal: Conjunt de consellers i òrgan de govern d'un comte. Va ser el punt de partida dels primers usatges (compilacions de lleis) i va evolucionar cap a corts generals. La Cúria del Comtat n'és un exemple.

Cúria de mar: També coneguda com a Consolat de Mar, s'encarregava dels assumptes marítims i mercantils. Va sorgir a la Mediterrània al segle XI i va ser clau per a les comunitats marítimes com Castelló d'Empúries.

La cúria al Comtat d'Empúries estava formada per set oficials, cadascun amb funcions específiques⁶:

- **Governador:** Havia de ser cavaller, una exigència que destacava el seu estatus i poder dins la jerarquia feudal. El governador era responsable de l'alta justícia, és a dir, gestionava els casos més greus i complexos, inclòs el poder de sentenciar a mort. Aquesta posició solia ser ocupada per una persona de gran confiança del comte.
- **Assessor:** Era un doctor en lleis, un expert jurídic que proporcionava consell legal al governador i altres membres de la Cúria. La seva formació en dret era crucial per assegurar que les decisions preses estiguessin ben fonamentades en les lleis vigents.

⁴ Responsable del Centre de Recerca i Difusió de la Història Local de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries.

⁵ La Beca Jeroni Pujades és una iniciativa promoguda per l'Ajuntament de Castelló d'Empúries amb l'objectiu de fomentar la recerca i l'estudi de la història del comtat d'Empúries i de la vila de Castelló d'Empúries. Aquesta beca està destinada a estudiants de segon cicle universitari, doctorands i investigadors que vulguin desenvolupar projectes de recerca en aquest àmbit històric.

⁶ A l'annex 1 es pot trobar la taula organitzativa de les principals figures administratives/polítiques.

- **Veguer:** També havia de ser cavaller i tenia jurisdicció sobre tot el comtat. Aquest rol era similar al d'un governador local, supervisant la justícia i l'ordre públic en tot el comtat, no limitant-se només a casos greus com el governador.
- **Batlle de Castelló d'Empúries:** Tenia una jurisdicció més limitada comparada amb el veguer, centrada només en els habitants de Castelló d'Empúries. Aquest oficial s'ocupava de casos locals i quotidians, excepte els que involucren notaris i les seves famílies, que estaven sota la jurisdicció del veguer.
- **Jutge ordinari:** Aquest era un altre doctor en lleis que se centrava en el judici ordinari dels casos que no requerien la intervenció del governador o del veguer. Podia tractar una varietat de disputes menors en l'àmbit local.
- **Advocat fiscal:** També doctor en lleis, aquest oficial representava els interessos fiscals del comtat, actuant en casos de delictes contra la propietat del comte o de l'estat, així com en la persecució de delictes fiscals.
- **Administrador o tresorer:** Posició crucial per a la gestió econòmica del comtat. L'administrador o tresorer era responsable de recaptar i gestionar els ingressos del comtat, incloent-hi impostos, rendes i altres ingressos.

El Comte d'Empúries també tenia un batlle en cadascuna de les viles i llocs del comtat, així com altres oficials com el procurador patrimonial, l'arxiver, el notari o escrivà, i en temps anteriors també un batlle de les aigües (Canet, 2009, pàg. 30).

5.4 La jurisdicció en el comtat

La jurisdicció, un dret concedit als senyors per dirigir i aplicar les lleis dins dels seus dominis, va ser una peça clau de l'organització política i social durant l'època medieval al Comtat d'Empúries. Aquest dret, delegat per l'autoritat pública, prenia diverses formes, des de la baixa fins a l'alta justícia, segons el grau d'autoritat conferit als senyors (Canet, 2009).

La pràctica de la justícia implicava la presència d'una Cúria senyorial com a centre administratiu i judicial dels dominis dels senyors. Encara que no tots els senyors tenien tribunals permanents, sovint es reunien en audiències, sigui setmanalment o mensualment, amb personal específic o fins i tot amb els mateixos notaris que gestionaven la documentació oficial.

La Cúria, sovint, era l'últim bastió de la presència del senyor als seus dominis, especialment quan residia fora del territori. A més de la Cúria, el senyor comptava amb el governador dels seus dominis, que exercia el poder en nom d'aquest. Aquest càrrec, sovint ocupat per cavallers, tenia una funció crucial en la gestió quotidiana dels assumptes legals i administratius.

Altres oficials, com el batlle i el procurador fiscal i patrimonial de la baronia, també tenien un paper rellevant en l'administració de la justícia i el manteniment de l'ordre dins del Comtat d'Empúries. En conjunt, la jurisdicció del comtat era una part intrínseca de la seva estructura política i social, reflectint les dinàmiques de poder i autoritat entre senyors i vassalls durant l'edat mitjana.

El **privilegi LXXIII** està directament relacionat amb la jurisdicció de Castelló d'Empúries, ja que estableix les regles per al tractament de les causes civils i criminals dins d'aquesta localitat. Segons aquest privilegi, totes les causes han de ser manejades i resoltes pel jutge de Castelló d'Empúries, qui exerceix la seva autoritat com a representant de la jurisdicció local. Això reafirma el paper crucial que tenia la jurisdicció de Castelló d'Empúries en la resolució de conflictes legals dins del comtat. A més, el privilegi especifica que les causes no es poden moure d'aquesta jurisdicció llevat que hi hagi una apel·lació en el cas de les causes civils o un recort⁷ en el cas de les causes criminals, tot garantint que el procés legal es desenvolupi de manera adequada i dins del marc establert per les autoritats locals. En resum, el privilegi LXXIII reforça la relació entre la jurisdicció de Castelló d'Empúries i la gestió dels casos legals dins del comtat. A continuació, el literal del privilegi:

LXXIII. (73) - Causes civils y criminals, se han de tractar y moure en poder del jutge, que de allí no se hagin de moure si no és per appellatió, y de las criminals per recorts y no per suplicatio; les quals en cas de appellatió en les civils y de record en les criminals, se poden aportar devant lo procurador y son assessor, y no altrament. Fet a 3 de juny de 1403 segons documents de l'arxiu, el rei Martí va decretar aquest privilegi, pel qual les primeres causes, tant civils com criminals, dels habitants de la vila o de fora d'ella, s'havien de començar i continuar en la cort del batlle i jutge de Castelló, qui havia de decidir-les el procurador general.

5.5 Relació del Comtat d'Empúries amb el de Barcelona

Per entendre la complexitat política i legal (així com la dualitat en legislació), és important parlar de la relació del Comtat d'Empúries amb el de Barcelona, al qual el primer retia vassallatge.

El Comtat d'Empúries i el de Barcelona, tot i ser entitats separades durant l'Edat Mitjana, van mantenir una relació estreta i sovint complexa. A mesura que el poder de la Corona Catalanoaragonesa s'anava consolidant, el Comtat de Barcelona esdevenia un referent polític i legal

⁷ Es refereix a un mecanisme legal utilitzat en el sistema judicial, especialment en casos criminals, on un cas pot ser traslladat o remès a una altra jurisdicció diferent de la original per motius específics, com podria ser un conflicte d'interessos o un motiu de seguretat.

per als territoris circumdants, incloent-hi el Comtat d'Empúries. Aquesta relació influí tant en el desenvolupament dels drets locals com en l'organització política i administrativa.

El Comtat d'Empúries era, en origen, un territori independent. Amb el pas del temps i l'augment del poder del Comtat de Barcelona, els Comtes d'Empúries es van veure sotmesos a la influència creixent de la Corona Catalanoaragonesa. Aquesta relació es va consolidar formalment quan el Comtat d'Empúries va ser annexionat a la Corona al segle XV.

Els privilegis i les lleis que regulaven el Comtat d'Empúries reflectien aquest procés d'influència. Tot i mantenir certes independències i llibertats locals, els Comtes d'Empúries van començar a aplicar lleis i regulacions d'acord amb les directrius del Comtat de Barcelona.

Un dels esdeveniments clau que il·lustra aquesta relació va ser **l'empenyorament del Comtat d'Empúries** a la ciutat de Barcelona el 1409. Aquest acte va ser resultat de la necessitat del rei Martí l'Humà d'aconseguir fons per finançar les seves campanyes militars, donant lloc a un acord pel qual el Comtat d'Empúries passava a estar sota la sobirania de Barcelona a canvi d'una quantitat de diners.

Durant el període en què el comtat va estar empenyorat, el Consell barceloní nomenava generalment cada tres anys al procurador general (durant aquests quaranta-set anys que en tingué el domini útil); i també un administrador. Pel que es pot conèixer les persones que exercien aquests càrrecs públics. A més de la confirmació de privilegis que expressa aquesta rúbrica de la presa de possessió, el lloctinent de la ciutat de Barcelona, a 14 de juliol de 1410, va confirmar novament els bons usos i consuetuds del Comtat, segons constava a l'arxiu municipal de la vila (Canet, 2009).

Impacte: La relació amb el Comtat de Barcelona va influir en diversos aspectes del sistema legal i de governança del Comtat d'Empúries:

- Consolidació del Dret Comú: La influència de Barcelona va conduir a una certa homogeneïtzació del dret, reduint la independència legal que abans gaudia el Comtat d'Empúries.

- Canvis en l'Estructura Administrativa: La jurisdicció i l'administració del Comtat d'Empúries es van veure alterades durant el període d'empenyorament. La ciutat de Barcelona va nomenar procuradors generals per supervisar l'administració del comtat.

- Integració Política: Amb el temps, el Comtat d'Empúries es va integrar completament a la Corona Catalanoaragonesa, reflectint un canvi des d'un sistema de senyories independents que retien vassallatge a Barcelona, cap a una estructura més centralitzada. Finalment, podem veure una fusió molt més intensa amb la integració del Comtat d'Empúries a la Corona de Castella, després de la unió dinàstica entre la Corona d'Aragó i la Corona de Castella, que es va produir el 1469 amb el matrimoni

dels Reis Catòlics, Ferran II d'Aragó i Isabel I de Castella (tot i això, procés d'unificació política i legal amb la Corona de Castella va ser gradual, amb cada territori conservant certes peculiaritats i autonomia fins a principis del segle XVIII).

6. Organització del dret en període baixmedieval

6.1 El Liber i els Usatges

El **Liber** era un recull de lleis que va ser la base del dret a Catalunya durant els segles VIII, IX i X. Aquest llibre recollia diverses normes i pràctiques legals que es van utilitzar en la resolució de disputes i en la regulació de les relacions econòmiques i socials. Era tan influent que fins i tot al segle XI, monjos i jutges encara el consultaven per guiar les seves decisions.

Per altra banda, els Usatges van ser una compilació de costums legals que van sorgir en resposta a les necessitats i problemes específics de la societat feudal catalana del segle XI. Promulgats inicialment per Ramon Berenguer I al voltant de l'any 1060, van ser pensats per complementar el Liber, cobrint àrees que aquest no tractava, com els problemes feudals. Amb el temps, els Usatges van començar a ser aplicats més àmpliament, fins a convertir-se en el dret comú de tot el Principat de Catalunya.

Inicialment, el Liber era la font principal de llei, però amb el creixement de la societat feudal i les particularitats d'aquest nou sistema social i econòmic, va començar a ser insuficient. Això va motivar la creació dels Usatges. La nova normativa no va derogar el Liber de manera immediata; en canvi, es va anar aplicant progressivament a mesura que es necessitaven normes que abordessin les qüestions feudals específiques de Catalunya.

Els **Usatges** van ser adoptats en diferents regions del Principat gradualment, i al segle XIII ja constituïen la base del dret general a Catalunya. A diferència del Liber, que era més genèric, els Usatges tractaven aspectes més concrets del dret feudal, penal i processal, així com del dret privat.

La transició del Liber als Usatges és un exemple clàssic de com les societats adapten les seves lleis per reflectir canvis socials i econòmics substancials, mostrant la dinàmica i l'evolució del dret en resposta a les necessitats d'una societat en transformació (Tomás y Valiente, 2001).

6.2 Els privilegis

La població de cada localitat, reial o de baró, configurava una comunitat de fet que, al llarg d'un procés que començà el segle XII amb les ciutats i viles i que es pot considerar acabat per a les

localitats rurals el segle XVI, s'organitzà com una entitat permanent, amb drets i deures, una forma de regiment poc o molt elaborada. (Ferro, 1984). Per entendre la gestió i l'estructura social de les comunitats durant la Baixa Edat Mitjana a Catalunya, és essencial abordar el concepte de "privilegis". Aquests no eren simplement favors o beneficis arbitraris, sinó instruments jurídics claus per a l'autonomia i l'organització municipal. Els privilegis podien ser concedits pel rei o per barons i esdevenien els fonaments legals sobre els quals es construïa la governança local de cada comunitat.

Segons Víctor Ferro (1987, p.148), “cal insistir en el fet que els "privilegis" pels quals tanta sang vessà en els darrers temps de la Catalunya lliure, eren, en aquest aspecte, el fonament i la garantia de l'autonomia municipal.” Durant aquest període, cada població, fos de jurisdicció reial o senyorial, desenvolupava una estructura comunitària que evolucionava de simples accions col·lectives cap a un règim organitzat permanent, conegut com a "universitat" en el context jurídic tradicional. Això implicava la creació d'òrgans governamentals locals que representaven els interessos de la població de manera contínua, i no només en situacions puntuals.

Els privilegis acumulats i les lleis locals específiques de cada municipi es registraven i preservaven en documents especials coneguts com els "Llibres de Privilegis", que podien tenir diversos noms com a "Llibre Verd" o "Llibre de la Cadena". Aquests registres eren vitals perquè contenien les bases legals que regulaven la vida diària, els drets, i les obligacions de la comunitat. Malgrat la diversitat de règims locals a Catalunya, aquests llibres oferien una certa uniformitat en el registre i aplicació dels privilegis. En el cas específic de Castelló d'Empúries, el Llibre de la Rúbrica dels Privilegis de Castelló representa molt bé aquesta organització local.

En resum, el concepte de privilegis no es limitava a ser un simple benefici legal, sinó que era el pilar de l'estructura social i governamental de les ciutats i pobles, molt important per a la seva autonomia i per al seu desenvolupament organitzatiu.

6.3 El Concepte de Regalies en la Governança Medieval

El concepte de "regalies" ens porta a considerar drets exclusius vinculats al poder màxim de l'època medieval, imprescindibles per a l'exercici de l'autoritat pública. Encara que aquests drets no es poden enquadrar en les categories del dret públic contemporani, són fonamentals per entendre com es gestionava el poder en aquell període. Les regalies tenien les seves arrels en el dret comú, tant romà-com canònic, com en els costums i les lleis locals, oferint una base rica per explorar com les pràctiques regionals afectaven la governança i es relacionaven amb el marc legal general de l'època (Ferro, 1987).

Segons l'estudi de Víctor Ferro, les regalies es podien classificar segons el seu origen, sigui com a regalies de dret comú, derivades del dret romà-canònic, o bé com a aquelles que provenien dels costums i les constitucions locals.

La distinció entre regalies eclesiàstiques i seculares, així com entre regalies majors i menors, ens ajuda a entendre millor les diferències entre els drets fiscals i de governança a l'època medieval i el marc legal general del període.

Una definició precisa de les regalies les vincula estretament al poder suprem. Com apunta Ferro (1987, p. 34), "podem afirmar, seguint la definició d'un jurista de l'època, que 'les regalies, en termes generals, són aquells drets que pertanyen a l'emperador, al rei, comte o al senyor suprem que no reconeix cap superior', és a dir, al sobirà d'un territori".

Pel que fa a la gestió d'aquests drets, quan el Rei no estava present, aquests solien ser exercits per delegats, com el Lloctinent general, i oficials locals. Així com es detalla en el text de Víctor Ferro (1987, p. 34), "en absència del Rei en el Principat i els comtats - una situació habitual des de la mort de Ferran el Catòlic-, les regalies majors solien ser exercides per un delegat general (el Lloctinent general) i els oficials locals, segons les lleis locals". Aquesta pràctica ens dona una visió sobre com es gestionaven els assumptes fiscals i la recaptació d'impostos en aquell període històric.

Pel que fa al Comtat d'Empúries, a la Rúbrica dels Privilegis podem veure que els comtes tenen la "Regalia de jurisdicció sobre el mar". Ho podem veure al privilegi número setanta:

LXX. [70] - Confirmació del privilegi de la venjança y del de la sal, feta per lo Rey en Pera a 8 de novembre 1385. [

*El privilegi de la venjança, un dret tan particularment propi del dret emporità, es troba recollit també a la rúbrica 110. Els privilegis donats sobre la **regalia de la sal**, que aquí confirma el rei, són els de les rúbriques 186 i 188. Una altra confirmació del na i la que li era propia, canviant també l'organització del govern de la Universitat, equiparant-lo a la de les viles reials del seu temps. El mateix rei va cedir el comtat a la seva dona Maria, que al morir aquesta, va retornar (1407) al rei Martí, el qual, el mes de setembre de 1409, va empènyer el comtat a la ciutat de Barcelona, que va tenir el domini útil del Comtat durant uns quarantaset anys, fins l'any 1456 (vegi's rúbrica 69). Durant el seu segon govern, va donar moltes disposicions i alguns privilegis.*

La "**regalia de la sal**" es refereix a un dret especial o privilegi que **el rei atorgava** a certes persones o comunitats per controlar l'extracció, producció i comercialització de la sal. Aquest dret era una font

important d'ingressos i poder, ja que la sal no només era essencial per a la conservació dels aliments, sinó que també era un bé comercial valuós.

A l'Edat Mitjana, la sal era un recurs crític, i el control sobre aquest recurs podia significar el control sobre economies senceres. Qui tenia el dret de regalia sobre la sal podia imposar impostos o tarifes sobre la seva venda i producció, i això podia ser una gran font de riquesa. Aquests drets sovint eren concedits pel rei com a recompensa per la lleialtat o el servei, o podien ser usats com a eina política per garantir el control sobre regions estratègiques.

En el cas del Comtat d'Empúries, la regalia de la sal formava part dels privilegis atorgats pels comtes, que eren autoritzats pel rei a exercir aquests drets específics dins del seu territori. Aquest privilegi implicava probablement el dret exclusiu de gestionar la producció i comercialització de la sal dins del comtat, i també potser d'imposar i recaptar impostos sobre aquesta activitat.

6.4 Els consolats de mar

El Consolat de Mar a la Catalunya baixmedieval era una institució judicial especialitzada en assumptes de dret marítim i comerç internacional. Originària d'Itàlia al segle X, aquesta institució va arribar a ser crucial en el desenvolupament del comerç mediterrani. El Consolat de Mar de Barcelona, en particular, va esdevenir un model influent amb la seva compilació del dret marítim, el "Llibre del Consolat de Mar", que es va estendre per tota la Mediterrània i va ser acceptat comunament com a norma legal.

Els Consolats de Mar, funcionaven com a tribunals on es resolien disputes relacionades amb el comerç marítim, incloent-hi conflictes sobre contractes, canvis, i altres qüestions mercantils. Aquests tribunals estaven formats per cònsols, que eren escollits anualment i podien ser de diferents estaments socials, afegint-hi militars i mercaders. Els cònsols eren suportats per un consell de mercaders, que ajudava en la gestió de les disputes i en la presa de decisions. A més dels cònsols, hi havia altres figures com defensors, advocats i funcionaris dedicats a la gestió de finances i impostos, tots contribuint al correcte funcionament del Consolat de Mar.

Cal recalcar que no només va existir el Consolat de Mar de Barcelona, sinó que aquests estaven presents als llocs on l'activitat marítima tenia pes. Segons Ferro (1984, p. 176), *“amb el temps, altres ciutats catalanes com Girona, Perpinyà, Tortosa, Sant Feliu de Guíxols, i Lleida van establir els seus propis consolats, expandint així la influència d'aquesta institució a tota la regió”*. Pel que fa al Comtat d'Empúries, tenim constància de què a partir del 1402 es va permetre tenir-ne un. A la Rúbrica dels Privilegis de Castelló d'Empúries, apareix un privilegi que ho menciona expressament:

LXXII. [72] - Cònsols y concell poden elegir cònsols de mar y tenir consolat de mar, com la ciutat de Gerona.

Es tracta d'un privilegi del rei Martí, donat el dia 11 de febrer de 1402. El Consolat de Mar de Castelló s'establí com el de Girona per privilegi concedit pel rei Pere III el Cerimoniós del 5 de març de 1386.

Pel que es pot entendre, en el text es menciona que el rei Martí va concedir a Castelló d'Empúries el privilegi de poder tenir el seu propi consolat de mar el dia 11 de febrer de 1402, similar al que havia establert a Girona per privilegi del rei Pere III el Cerimoniós el 5 de març de 1386. Això mostra com els reis de l'època jugaven un paper clau en la promoció i regulació del comerç marítim a través de la creació de consolats de mar en diverses ciutats costaneres, reconeixent la importància del comerç marítim i proporcionant una estructura per gestionar-lo eficaçment.

7. Aproximació legal del dret de naufragi

7.1 Concepte i tipus de Naufragi

Per parlar legalment del naufragi, primer cal fer una definició de què és i quines causes el poden provocar.

Un naufragi és l'incident en què una embarcació es perd o es destrueix totalment o parcialment a causa d'un accident en el mar, rius, o altres masses d'aigua.

Els naufragis es podrien classificar de forma general en dues grans categories: naufragis provocats i naufragis fortuïts. Aquesta distinció era fonamental per determinar les responsabilitats legals i la distribució dels béns rescatats o recuperats.

Naufragis Provocats

Els naufragis provocats es refereixen a aquells incidents on la pèrdua de la nau i la seva càrrega es deu a accions intencionades per part d'alguns dels implicats, sigui per negligència greu o per malícia (Ortega, 2015)

- **Sabotatge (anomenat també Naufragi per actes d'expugnació i depredació):** Aquest tipus de naufragi ocorria quan una embarcació era intencionadament danyada per persones que buscaven obtenir un benefici econòmic de la pèrdua de la càrrega o del vaixell. En aquests casos, era comú que es produïssin disputes legals per establir la culpabilitat i les

compensacions pertinents. Aquí s'inclouen els atacs a causa de pirateria i corsarisme (que seria la pirateria institucionalitzada). També hi havia naufragis provocats arran del "Fals far"⁸.

- **Engany de navegació:** Inclou situacions en què el capità o la tripulació, amb coneixement de causa, navegaven cap a aigües perilloses amb l'objectiu de provocar un naufragi. Aquesta pràctica podia estar motivada per la corrupció o l'existència d'assegurances sobre la càrrega.
- **Per omissió d'auxili:** té lloc quan s'impedia que es prestés l'auxili a les naus que es trobaven en perill. És pertinent destacar que a la època **Romana**, "hi havia un deure d'auxili en aquestes circumstàncies, tal com es dedueix d'un senatoconsult Claudià recollit en una part del fragment d'Ulpianus 56 ad Ed, D. 47.9.3.8, destacant que l'omissió d'aquesta obligació ens remet a la Lex Corneliae, que imposa les sancions de deportació, privació de tots els béns o la mort, a funció de la classe social de pertinença" (Ortega, 2015; p. 68).

Naufragis No Provocats

Els naufragis no provocats eren aquells que es produïen per causes fora del control humà directe, com ara condicions meteorològiques adverses, errors humans no intencionats o deficiències estructurals del vaixell.

- **Desastres naturals:** Inclouen naufragis ocasionats per tempestes, corrents marins forts o accidents geogràfics com esculls que no eren ben coneguts o no estaven adequadament senyalitzats en les cartes nàutiques de l'època.
- **Errors de navegació:** Aquests es produïen quan errors no intencionats en la navegació (per negligència), com ara una mala interpretació dels astres, mal càlcul de les rutes, o manca de perícia del capità, conduïen a la nau a situacions de risc que acabaven en naufragi. També podríem incloure aquí, un xoc entre dues naus.
- **Avaries estructurals:** Sovint, les embarcacions podien sofrir danys estructurals a causa de l'ús prolongat o a materials defectuosos, resultants en inundacions o col·lapses que podien acabar amb la nau enfonsada.

7.2 Concepte de Ius Naufragii (dret de Naufragi) El terme "Dret de naufragi", en llatí *ius naufragii*, fa referència al dret històric de reclamar la propietat de les restes d'un naufragi. Tradicionalment, aquest dret permetia a les persones locals, de prendre possessió dels béns que havien arribat a les seves costes com a resultat d'un naufragi. La pràctica va ser comuna en moltes societats marítimes antigues i medievals, i la justificació legal i moral d'aquest dret variava segons les regions i les èpoques.

⁸ El "fals far" era una tàctica fraudulenta utilitzada històricament per naufragar vaixells de manera intencionada. Aquesta pràctica consistia en col·locar llums en llocs enganyosos per simular ser fars o llums de seguretat que normalment guien els vaixells cap a rutes segures durant la nit. Els pirates o delinqüents utilitzaven aquests "fars falsos" per desviar els vaixells cap a àrees perilloses com a recifes, roques o costes traïdories, causant així el naufragi de l'embarcació.

En algunes cultures, el *ius naufragii* es considerava una compensació pels riscos i despeses associades amb el recolliment de les restes naufragades i l'ajuda als supervivents. No obstant això, en altres contextos, el dret es veia com una forma de dret d'apropiació o fins i tot de saqueig, especialment quan no s'inclouïa l'obligació d'ajudar als afectats pel naufragi.

Amb el temps, i amb l'evolució de les lleis marítimes internacionals i les regulacions més humanitàries, el *ius naufragii* va ser generalment abolit o regulat estrictament per evitar abusos i garantir els drets de propietat dels propietaris originals dels béns naufragats, així com per protegir els drets humans dels afectats pels naufragis (Marlasca, 2005).

Pel que fa als objectes rescatats a conseqüència del naufragi, poden **presentar-se de diverses formes**: una nau abandonada amb la seva càrrega per la tripulació i els passatgers, llançada a la deriva per les ones⁹ i el vent; una nau arrossegada fins a la costa per la tempesta; o bé objectes procedents del naufragi que arriben a la vora. Totes aquestes situacions comparteixen el mateix problema: la conservació del **dret de propietat** sobre els béns naufragats.

Pel que fa al Comtat d'Empúries, s'ha trobat mencionat el dret de Naufragi en dues fonts diferents. Per una banda, en una regalia dels Comtes d'Empúries, present a la Rúbrica dels Privilegis dels Comtes d'Empúries, i per altra banda, en diversos documents que s'analitzen a l'epígraf vuitè del treball.

Pel que fa a la primera font, es fa referència a una franquesa¹⁰ concedida als habitants de Castelló d'Empúries el 13 d'abril de l'any 1344, per part del comte Ramon Berenguer. Aquesta franquesa els eximia de pagar certes lleudes (impostos) en les mercaderies que embarcaven o desembarcaven en el port de Cadaqués, a condició de que aquestes mercaderies fossin de la seva propietat i no d'altres. A més, si es podia demostrar que algú estava comerciant mercaderies alienes com si fossin pròpies, aquesta persona s'enfrontava a una pena que inclou la pèrdua de les mercaderies i una multa monetària.

Aquest tipus de franquesa no era rar durant l'edat mitjana, ja que els comtes i altres nobles sovint concedien privilegis especials als habitants de determinades zones per promoure l'economia local, millorar les relacions amb els ciutadans i, en alguns casos, per reforçar la lleialtat política.

⁹ També tenim el concepte de **git**, que són béns llançats pels propis mariners en cas de perill de naufragi, concepte del qual es parla més endavant.

¹⁰ "Franquesa" fa referència a un privilegi o una exempció concedida per una autoritat superior, com podria ser el rei o un comte, als seus súbdits o a una comunitat. Aquest privilegi sovint implicava l'exempció de certes obligacions fiscals, taxes o lleudes, i en alguns casos, podia incloure drets especials de comerç, d'ús de terres o de recursos naturals.

La regulació del dret de naufragi en aquest context estava fortament influenciada per la necessitat de gestionar els recursos que arribaven a la costa de manera inesperada, a la vegada que es protegien els drets dels propietaris originals dels béns naufragats. Això reflecteix un equilibri entre aprofitar una oportunitat econòmica i respectar la propietat privada, un concepte que ha evolucionat i s'ha refinat en el dret marítim més proper al nostre.

LXXXIV.(84)- Franquesa dels drets del port de Cadaqués, concedida dis habitants de Castelló, tant de les mercaderies que embarcaran com de las que desembarcaran, solssien llurs pròpies; y si n'enbarcaran o desan. hartaran de alienas, en nom llur propi, y se ls podrà provar, cau en pena de perdre la tal mercaderia y de seixanta sous y un diner.

Els comtes d'Empúries tenien la regalia de jurisdicció sobre el mar que limitava amb el comtat, i la facultat de cobrar drets, en els seus ports, a les barques, llenys i naus que hi transitaven, així com el dret de naufragi. La franquesa dels drets del port de Cadaqués, donada als habitants de Castelló d'Empúries, fou atorgada pel comte Ramon Berenguer i la seva filla Joana, a la qual havia fet donació del castell de Cadaqués amb totes les seves rendes. Aquest enfranquiment de lleuda 33 data del 13 d'abril de l'any 1344. A més, eren francs de lleuda del port de Roses per privilegi de la rúbrica 89, i tant l'una com l'altra són franqueses especials, ja que n'estaven exempts de manera general, en gran part pel privilegi de la rúbrica 107, obtingut per compravenda.

Amb relació a aquesta Regalia de Naufragi, Monsalvatje (1917, pàg. 297) l'explica més detingudament. Menciona que es tracta d'una de les regalies amb més consideració de la jurisdicció del mar, de la qual van gaudir els comtes d'Empúries de les tres línies. A més, l'historiador cita diversos documents que es poden trobar a l'Arxiu digitalitzat dels Ducs de Medinaceli, en els quals hi ha casos on s'aplica el Dret de Naufragi, els números: 4704, 7016, 6938, 2467, 3568, 6371, 1948, 6381, 9116, 9567, 9569. 9638, 10.290, 10.292, 10.294, 10.306, 10.307, 10.308, 10.302, 10.308 i 10.304.

7.3 Concepte de béns vacants

Els béns vacants, també coneguts com a "bona vacantia" en termes jurídics, són aquells béns que no tenen propietari conegut o que han estat abandonats. En el context del dret marítim, els "béns vacants" es refereixen a qualsevol objecte o mercaderia que no té propietari conegut o que ha estat abandonat. Poden o no tenir una relació directa amb el naufragi, ja que es poden classificar segons si han estat desposseïts del propietari **arran d'un naufragi, o ha estat abocat a la mar intencionadament**. Així mateix, també diferenciem els que **arriben a la costa dels que es troben al fons del mar**. Segons on es trobin, tindran una regulació o altra.

En el context del Comtat d'Empúries, els béns vacants sovint passaven a ser propietat de l'autoritat local o del senyor feudal, tret que es pogués reclamar legítimament per un propietari anterior dins d'un termini estipulat. La recuperació i gestió d'aquests béns es regulava a través de les lleis marítimes de l'època, que establien com aquests objectes havien de ser tractats per assegurar una distribució justa i legal. No s'han trobat regulacions pròpiament dites del Comtat d'Empúries, tanmateix, s'aplicaria el que s'estipula al Codi del Consolat de Mar, ja que Empúries retia vassallatge al Comtat de Barcelona (així mateix, aquest codi va obtenir influència arreu del mar Mediterrani, i fins i tot més enllà).

El tractament dels béns vacants no només era una qüestió de recuperació econòmica, sinó també una qüestió d'equitat i ordre públic, per evitar disputes entre trobadors de béns, locals, i possibles reclamants. Això es gestionava a través de mecanismes com els Consolats de Mar, que proporcionaven un marc jurídic per a la resolució de conflictes relacionats amb el comerç marítim i la propietat de béns marítics.

Al llibre *Documents Jurídics de la Història de Catalunya*, concretament a l'epígraf que analitza el Llibre del Consolat de Mar (Hernández, 1991, pàg. 159), apareix el concepte **d'Agermanament**, previst a l'**art. 195 del Codi del Consolat de Mar**. Concretament, es tracta d'un concepte jurídic que permetia gestionar de manera col·lectiva els riscos associats al transport marítim de mercaderies. Es tractava d'una mena d'acord o fórmula segons la qual, davant un perill imminent i inevitable, els interessos del vaixell i els de la mercaderia podien conjugar-se per compartir les pèrdues.

La idea era que, si durant un viatge marítim sorgeix una situació de risc (com per exemple, una tempesta que podria causar que la nau s'embarranqués), el capità (o senyor del vaixell) havia de comunicar-ho immediatament als comerciants o propietaris de la càrrega. Llavors, es proposava que el vaixell i la mercaderia es tractessin com un tot únic en termes de responsabilitat i risc.

Si es dona el cas que el vaixell s'embarranca i resulta danyat, el valor del vaixell i el de la mercaderia s'haurien de reavaluar i, si és possible, acordar entre totes les parts (propietaris de les mercaderies i el propietari del vaixell). Si no es pot arribar a un acord, la tasca d'avaluació serà decidida per experts independents.

En cas que el vaixell resulti completament destruït, els beneficis recuperats de qualsevol part de la nau o de la mercaderia que es puguin salvar seran utilitzats per compensar la pèrdua total, distribuïnt-se el cost entre tots els afectats. Aquest sistema pretén evitar que el pes de la pèrdua recaigui únicament sobre una part, repartint les pèrdues de manera més equitativa.

Aquesta pràctica de l'agermanament reflecteix una comprensió primerenca de la funció social de la **propietat** (en aquest cas, dels possibles béns vacants) i de les obligacions compartides dins d'una comunitat, en aquest cas, la comunitat de comerciants i navegants. Es considerava una manera avançada i justa de gestionar els riscos col·lectius en un entorn tan imprevisible com el marítim.

En el mateix llibre, trobem un altre epígraf relacionat amb els béns vacants, anomenat **Avaria Comuna** (Hernández, 1991, pàg. 160). Es defineix l'avaria comuna com una pràctica antiga que es remunta als temps de l'antiga Grècia i l'Imperi Romà, i es va mantenir durant molts anys a la Mediterrània. Es basa en la idea de compartir les despeses i els sacrificis necessaris per salvar un vaixell en perill. Quan un vaixell es troba en una situació crítica, com en una tempesta o prop del naufragi, es pot decidir **llançar mercaderia al mar per alleujar el pes i fer el vaixell més manejable**.

Aquesta pràctica es dividia en quatre parts: primer, es feia una crida a Déu per ajuda; segon, es proposava la solució de llançar mercaderia al mar com a manera de salvar el vaixell; tercer, s'implementava la maniobra de llançament, coneguda com a "**git**"; i quart, es prenia nota del què es llançava per a futura referència.

No es podia triar què llençar, ja que es tractava de desfer-se del què fos més accessible en aquell moment. Tot i això, es feien esforços per registrar el que es llançava. Després de la crida inicial, els comerciants i la tripulació col·laboraven per aconseguir el que calgués per salvar el vaixell.

A més, es preveïen mesures per evitar abusos, com establir un sistema de fiança per garantir que la mercaderia salvada no fos desviada o perduda sense compensació (Hernández, 1991, pàg. 161).

La darrera al·lusió que farem als béns que per la causa que fora acaben desposseïts del seu propietari, es troba a l'art. 252 del mateix Llibre del Consolat de Mar, sota el títol *De la troballa de mercaderies*. Com bé explica Marlasca (2005, pàg. 474), l'articulat parla de la **prohibició d'apoderar-se de les coses que han naufragat**. Es detalla el procés de trobar mercaderies a la platja, el port, la costa o el fons del mar.

Quan es troben mercaderies a la platja, al port o a la costa, que floten sobre l'aigua o que el mar hagi dut a terra ferma, la persona que les trobi, sempre que el mar no les hagi portat a terra¹¹, té dret a obtenir-ne la meitat com a gratificació pel seu descobriment. Però hi ha una condició: aquestes

¹¹ La frase "sempre que el mar no les hagi portat a terra" ve a dir que la persona que trobi les mercaderies té dret a reclamar-ne la meitat com a gratificació només si les mercaderies no han estat portades a terra pel mar abans de ser trobades. En altres paraules, si les mercaderies ja estaven a la costa abans que el trobador les descobrís, el trobador no tindria dret a la gratificació esmentada.

mercaderies han de ser presentades a la justícia, la qual les exposarà públicament durant un any i un dia. Ara bé, si el mar ha portat a terra aquestes mercaderies, la persona que les trobi haurà de rebre una altra recompensa, que serà determinada pels habitants locals.

Més endavant, el text fa referència a les mercaderies trobades **al fons del mar**. En aquest cas, aquestes mercaderies, que no poden flotar ni sobrenedar, no poden ser venudes ni transferides, ja que es considera que pertanyen al seu legítim propietari, que espera a ser reclamat.

Finalment, el text estableix que si les mercaderies trobades han estat perdudes durant un any i un dia, i passat aquest temps s'han trobat, el propietari anterior ja no podrà reclamar-les. En aquest cas, les mercaderies passaran a ser propietat de la persona que les ha trobades, sense possibilitat que el propietari original pugui reclamar-les.

Com a conclusió de l'epígraf, es considera pertinent destacar de cara a propers estudis el fet que en la legislació i en la pràctica esmentades anteriorment no es menciona explícitament la intenció de la persona que es troba el bé naufragat o abandonat. Sembla que es valora principalment la troballa fortuïta i es considera que els béns són trobats sense una cerca intencionada per part del trobador. Aquesta suposició sobreentén que les troballes són casuals, i no es tracta de casos on les persones busquin activament aquests béns, la qual cosa podria influir en la manera en què se'ls tracta legalment i en les recompenses que reben. Seria interessant aprofundir en aquest aspecte del dret de troballa, explorant com la intencionalitat o la casualitat de la troballa podrien afectar els drets i les responsabilitats dels trobadors en estudis futurs. Aquesta reflexió podria obrir un nou camp d'estudi sobre com la percepció de la intenció afecta la interpretació legal i la pràctica dels drets sobre béns vacants.

8. Alguns testimonis del *ius naufragii* al Comtat d'Empúries

El present epígraf investiga diversos documents com a testimonis del *ius naufragii* en el context del Comtat d'Empúries, explorant detalladament la gestió i l'aplicació del dret sobre els béns naufragats al llarg dels segles. Des de casos particulars del segle XIV fins a l'aplicació dels privilegis comtals en el segle XVIII, s'analitza com el dret de naufragi ha estat aplicat en la regulació dels béns marítims recuperats a les costes del territori jurisdiccional.

Els documents formen part de l'Arxiu Ducal de Medinaceli, ja mencionat amb anterioritat. Com que els documents estaven o en mal estat o en llatí (ambdues situacions inintel·ligibles per a mi), he decidit fer l'estudi dels documents basant-me en el títol de cadascun així com el "regist". Un resum concís fet per altres historiadors que han analitzat el document, que detalla els punts principals dels documents legals, facilitant l'accés a informació clau sense necessitat de revisar els textos complets. Aquesta eina és indispensable en la gestió d'arxius i la investigació històrica, permetent una comprensió ràpida del context i contingut dels documents relacionats amb el dret marítim.

Tots els documents analitzats en aquest estudi pertanyen a l'àmbit judicial i se centren en l'aplicació del dret, il·lustrant la gestió i resolució de conflictes legals relacionats amb el dret de naufragi. Aquests documents inclouen: memorial o al·legacions en dret, confirmació, compte del què s'ha rebut i pagat, còpia autèntica d'un procés, plets, petició. A través d'aquests, es pot observar com les institucions judicials del Comtat d'Empúries aplicaven i interpretaven el dret en situacions de naufragi, oferint una perspectiva valuosa sobre la pràctica legal i la governança marítima durant diferents períodes històrics.

1. Títol: Memorial o al·legacions en dret sobre si l'infant havia de restituir l'allum (alum: tint) de la nau genovesa que havia arribat, arran d'un naufragi, al port de roses i que havia de ser de Julila Vinabrera i d'un mercader de Mesina. Data de entre 1331 i 1341 (doc. núm. 10294)

- *“Se ha de saber o mirar si en los registros de tiempo de los infantes Don Pedro o Don Ramon Berenguer se hallara algo sobre este naufragio”*
- *Nota del regist: sembla que el Comte va vendre la nau i es va quedar una gran quantitat d'allum. També va donar als vassalls dels reis de Sicília i Mallorca una certa quantitat d'allum i sucre.*

El text es tracta d'un resum de l'argument legal i els fets relatius a una disputa sobre la restitució d'allum (un tipus de tint) procedent d'una nau genovesa naufragada que va arribar al port de Roses. Aquest allum era propietat de Julila Vinabrera i d'un mercader de Messina (ciutat portuària al nord-est de Sicília, Itàlia). La qüestió central és si l'Infant (s'entén que és el comte), que presumiblement havia pres possessió de l'allum després del naufragi, estava obligat a retornar-lo als seus legítims propietaris.

- Context: La discussió sobre aquest cas s'emmarca entre els anys 1331 i 1341, període que es caracteritza per una intensa activitat marítima i comercial al Mediterrani. Una nau genovesa carregada amb allum naufraga al port de Roses. Els béns de la nau, incloent-hi l'allum, acaben en mans d'un l'Infant (s'entén que és el comte).

L'allum és un mineral utilitzat principalment per a fixar colors en teixits durant el procés de tint. En aquells temps, era una mercaderia molt valuosa.

- Conflicte legal:

- Possessió dels béns: Després del naufragi, l'Infant va prendre possessió de l'allum. En aquella època, era habitual que els béns naufragats poguessin ser reclamats per les autoritats locals, però això sovint entrava en conflicte amb els drets dels propietaris originals.

- Restitució dels béns: El debat principal gira al voltant de si l'Infant ha de retornar l'allum als seus propietaris originals, Vinabrera i el mercader de Messina, o si té dret a retenir-lo. Això podria dependre de les lleis locals sobre els béns naufragats (*ius naufragii*) i els registres o precedents que podrien existir sobre situacions similars.

- Registres dels Infants: Es menciona que seria útil revisar els registres del temps dels Infants Don Pedro o Don Ramon Berenguer per veure si hi ha alguna nota sobre aquest naufragi o precedents que podrien ajudar a resoldre la disputa.

- Accions del comte: Hi ha una observació que diu que el comte, després de vendre la nau, va distribuir una gran quantitat d'allum i sucre entre els vassalls dels reis de Sicília i Mallorca, la qual cosa complica més el cas, ja que aquests actes podrien indicar una acceptació de la propietat sobre els béns naufragats. Quan el comte distribueix l'allum i el sucre i ven la nau, està actuant com si fos el propietari legítim d'aquests béns. Aquest comportament pot ser interpretat com una acceptació de propietat, és a dir, ell assumeix que té dret a disposar dels béns.

- Per tant, sembla que s'està aplicant la regalia del Comte d'Empúries del Dret de Naufragi mencionada en el marc teòric.

2. Títol: Confirmació de Ferran II, rei d'Aragó i de Castella, d'un antic privilegi concedit pel seu pare i antecessor, Joan II, al Comte d'Empúries, Enric II, amb el qual li concedia el "ius quinti predarum maritimarum" de les viles de Roses, Cadaqués, i Llançà i altres ports del comtat, durant la seva vida. Del 1465 al 1480 (doc. núm 506).

- ***Nota: Hi ha dos documents datats igual i titulats igual.***

- Context: Ferran II, que va ser rei d'Aragó i també de Castella (com a part dels Reis Catòlics amb Isabel I de Castella), va confirmar un privilegi que el seu pare, Joan II, havia concedit anteriorment a Enric II, Comte d'Empúries.

- El Privilegi: *Ius quinti predarum maritimarum*: Aquesta frase en llatí es tradueix com el "dret de la cinquena part de les preses marítimes". Això significa que al Comte d'Empúries li va ser concedit el dret a reclamar una cinquena part del valor de qualsevol presa (o botí) obtinguda en operacions marítimes, com ara el botí de naufragis, el saqueig de naus enemigues, o similars, dins de les aigües de les viles de Roses, Cadaqués, Llançà i altres ports del comtat.

Aquest privilegi era extremadament **valuós**, ja que permetia al Comte d'Empúries beneficiar-se directament de l'activitat marítima lucrativa, incloent-hi el comerç i les operacions de corsarisme o de pirateria. A més, aquest dret reforça el control que tenia el comte sobre els ports del seu comtat, permetent no només influència política sinó també una font d'ingressos substancial a través dels drets cobrats sobre les preses marítimes.

- Confirmació del privilegi: La confirmació d'aquest privilegi per part de Ferran II demostra la continuïtat en la política reial de mantenir l'aliança i el suport dels nobles locals (en aquest cas, el Comte d'Empúries), assegurant la seva lleialtat a través de concessions lucratives.

Importància dels Documents

- Nota: El fet que hi hagi dos documents amb la mateixa data i títol indica que aquest privilegi va ser documentat de manera formal i possiblement arxivat en múltiples llocs o presentat a diferents entitats per assegurar la seva validesa i reconeixement oficial.

En resum, aquest privilegi de "**ius quinti predarum maritimarum**" no només proporcionava al Comte d'Empúries un important benefici econòmic derivat de l'activitat marítima, sinó que també reflectia les dinàmiques de poder i l'estructura política de l'època, on els reis utilitzaven tals concessions per assegurar i manejar la lleialtat dels seus nobles (en aquest cas, el Comte d'Empúries). Això era molt important en una època on el **control del mar** podia ser tant o més important que el **control de la terra**.

3. Títol: Compte del que ha rebut i pagat Joan [Escot] administrador del Comtat d'Empúries de la sagetia francesa que naufragà a la platja de Sant Pere Pescador prop de la Mata Grossa. Els documents 9567, 9568 i 9569 són una mateixa unitat documental temàtica: el naufragi d'una sagetia francesa capitanejada per un patró provençal. Data del 1554 (doc. núm. 9567).

- *Procurador general del Comtat d'Empúries: Cosme de Vallgornera.*
- *Joan Escot era l'administrador del Comtat d'Empúries*

En el present document es descriu un incident relacionat amb un naufragi ocorregut el 1554 i la gestió administrativa dels béns resultants d'aquest esdeveniment.

- Context:

- Sagetia Francesa: Una "sagetia" (del francès 'sagette', que significa petita nau o barca) és la denominació del tipus de vaixell implicat en el cas. Aquesta embarcació va naufragar a la platja de Sant Pere Pescador, que es troba a prop de l'anomenada "Mata Grossa", que forma part del Comtat d'Empúries.

- Capità Provençal: El vaixell estava capitanejat per un patró originari de Provença (regió del sud de França), indicant que la nau i la seva tripulació probablement provenien d'aquesta àrea o que tenia lligams comercials amb aquesta.

- Gestió Administrativa

- **Joan Escot**: Com a administrador del Comtat d'Empúries, Joan Escot era responsable de gestionar els afers econòmics i administratius del comtat. Això inclou la recopilació, el registre, i, en casos com aquest, la gestió dels béns recuperats d'un naufragi. Pel que fa al concepte de gestió al qual es fa al·lusió mencionant "compte del què ha rebut i pagat" implica que Joan Escot va registrar tots els ingressos (béns recuperats del naufragi que podrien haver estat venuts o utilitzats) així com les despeses associades amb la gestió del naufragi (com podrien ser les despeses de recuperació, custòdia, i distribució dels béns).

- **Procurador general, Cosme de Vallgornera**: Com a procurador general del Comtat, Cosme de Vallgornera tenia una funció de supervisió sobre els afers legals i administratius, incloent-hi la gestió dels esdeveniments com naufragis dins del comtat. La seva implicació indica que el naufragi era un assumpte de rellevància suficient per a requerir atenció d'alt nivell del govern comtal.

- **Documentació Relacionada**: Com bé s'apunta, els documents 9567, 9568, i 9569 corresponen a entrades en els arxius del comtat que documenten detalladament l'incident del naufragi, les accions dutes a terme per Joan Escot, i qualsevol procediment legal o administratiu associat a aquests fets. Aquests documents formen una "unitat documental temàtica", indicant que tots tracten sobre el mateix tema i estan interrelacionats.

En resum, aquest incident reflecteix la complexitat de la gestió de naufragis en l'època medieval tardana i primerenca moderna. Les accions de l'administrador del comtat en recopilar i gestionar els béns, juntament amb la supervisió del procurador general. D'aquesta manera, es demostra l'estructura administrativa i la serietat amb què es tractaven aquests esdeveniments, tant des del punt de vista legal com econòmic. Aquesta gestió també implicava la necessitat de documentar-ho tot de manera acurada, per a assegurar que tots els procediments seguien les lleis i les regulacions vigents.

4. Còpia autèntica de procés de naufragi d'una barca que va aplicar-se al patrimoni del Comte d'Empúries. Data del 2/9/1633 al 14/12/1633 (doc. núm. 11101).

- *Document del naufragi d'una ancora, a propòsit d'això, afirma que les propietats d'un vaixell que ha naufragat i que no ha estat reclamat, son propietat del Comte d'Empúries. El barco era en lloc de Puig Gros, a prop de Cadaqués.*

Aquest document descriu una situació en la qual els béns d'una barca naufragada, incloent-hi possiblement una àncora i altres elements, s'incorporen al patrimoni del Comte d'Empúries segons la legislació i els costums de l'època.

- **Context**: Entre el 2 de setembre i el 14 de desembre de 1633, es va produir i gestionar el naufragi d'una barca a la zona de Puig Gros, propera a Cadaqués, una ubicació costanera dins del Comtat

d'Empúries. Pel que fa a la ubicació, Puig Gros (a prop de Cadaqués) és un lloc amb història de naufragis a causa de les seves condicions marítimes complicades i la presència de corrents traïdores i roques. Això podria explicar la freqüència dels naufragis i la necessitat de legislacions específiques per gestionar-los.

- Detalls del Naufragi: Els documents mencionats són còpies autèntiques del procés de naufragi. Aquestes còpies serveixen com a registre oficial de què va passar i de les decisions preses respecte als béns naufragats. L'esmentada barca, inclòs el seu 'equipament (com una àncora), va naufragar. Així doncs, segons la legislació vigent, qualsevol vaixell naufragat que no fos reclamat per un propietari en un termini establert passava a ser propietat del senyor feudal, en aquest cas, el Comte d'Empúries.

- Implicacions Legals: El dret de naufragi, concepte ja mencionat a la part teòrica, conegut com a "*ius naufragii*" en dret, permetia als senyors feudals o a l'autoritat local reclamar els béns naufragats que no fossin reclamats per ningú. Aquest dret incentivava la recuperació de béns que altrament podrien haver-se perdut i proporcionava una font de riquesa addicional per al senyor feudal. El fet que els béns del naufragi s'apliquessin al patrimoni del comte indica que no van ser reclamats pels seus propietaris originals o que no es va poder determinar la seva propietat d'una altra manera.

En resum, tot i que no són de període medieval, la documentació i gestió dels béns naufragats reflecteixen una herència de les pràctiques legals i administratives de l'època tot mostrant com les autoritats locals, i en especial el Comte d'Empúries, jugaven un paper central en la regulació de les activitats marítimes i la resolució de situacions resultant de naufragis. S'ha volgut mencionar aquest document (així com els dos següents) en tant que són una font directa de la herència del dret medieval en el *ius naufragii* en l'època moderna (en aquest cas 1633)

5. Plets entre el procurador patrimonial del Comte d'Empúries contra els interessos per recuperar les restes d'un naufragi a la platja dels Graells, de la vila de Castelló d'Empúries. Data del 17/2/1725 al 20/2/1725 (doc. núm. 11090).

- *El document resumeix la potestat del Comte d'Empúries de posseir els béns vacants i mercaderies provinents dels naufragis que esdevingui davant de la costa del comtat. El vaixell “la vila de Cette” procedent del Llenguadoc i carregat amb diverses mercaderies com ara sucre, naufragà davant del rec Salins, en el terme de Castelló d'Empúries.*

Aquest document detalla un plet legal relacionat amb la recuperació dels béns d'un naufragi, evidenciant els procediments jurídics i les pràctiques de gestió de propietats naufragades dins del Comtat d'Empúries a principis del segle XVIII.

- **Context:** Pel que es diu en el document, el litigi va tenir lloc entre el 17 i el 20 de febrer de 1725, indicant un tractament relativament ràpid del cas dins dels estàndards de l'època.

El vaixell anomenat "la vila de Cette", provinent de Llenguadoc (regió al sud de França), portava diverses mercaderies, incloent-hi sucre. Aquest vaixell naufragà a la costa propera al rec Salins (una zona dins del terme de Castelló d'Empúries).

- **Detalls del Plet:** El **procurador patrimonial** és un funcionari que representava els interessos financers i patrimonials del comte. Aquesta figura inicia un plet per reclamar els béns naufragats en nom del Comte d'Empúries, basant-se en els drets concedits pel seu estatus feudal i legal sobre els béns vacants i naufragis. El plet s'enfocava en la recuperació dels béns procedents del naufragi, que inclouen les mercaderies que el vaixell transportava. La base de la reclamació era la potestat del Comte d'Empúries sobre els béns vacants i les mercaderies naufragades dins del seu comtat.

- **Implicacions Legals:** El cas reflecteix, una vegada més, l'aplicació del "**ius naufragii**", el dret medieval que permetia als senyors feudals (o autoritats locals similars) reclamar els béns naufragats si aquests no eren reclamats pels seus propietaris originals dins d'un període estipulat. El procediment mostra com les autoritats comtals manejaven les situacions de naufragi, que podien incloure des de la recuperació directa de béns fins a litigis legals per assegurar el control sobre aquests recursos.

- **Impacte Econòmic:** Els naufragis, especialment de vaixells carregats amb mercaderies valuoses com el sucre, tenien un impacte econòmic significatiu. Aquestes mercaderies podien augmentar substancialment els ingressos del comtat si eren recuperades i ràpidament venudes.

En resum, el cas del naufragi de "la vila de Cette" i el subsegüent plet legal mostren la complexitat de la gestió de naufragis dins dels marcs legals i administratius de l'època, així com la importància d'aquests esdeveniments dins del context més ampli de la gestió territorial i econòmica en el Comtat d'Empúries.

6. Petició a Joan Llaudes, corregidor de Girona, del Comte d'Empúries per reclamar que allò trobat en el mar es regalia del Comte d'Empúries. Aquesta vegada per naufrag en la platja de la Graells. Data de 17/6/1750 (doc. núm 11087).

- *Joan Llaudes, corregidor de Girona, se li demani retorni i informi de tots els productes trobats en la platja de la "graells" després del naufragi del vaixell de Barcelona comandat per Felipe Mares.*
- *Lloc (traspàs): Castelló d'Empúries, Comtat d'Empúries, Girona, St. Pere Pescador, Besalú, platja de "graells", Roses, Barcelona.*
- *Persona (traspàs): Narcís Camps, Joan dones, Pere Simon, Josep Sabater, Joan Llaudat, Felipe Mares, Baron Dhuart, Bofill.*

El darrer document analitzat reflecteix una petició legal per part del Comte d'Empúries al corregidor de Girona, Joan Llaudes, referent a la gestió i la propietat de béns trobats després d'un naufragi a la platja de la Graells (actualment territori de la urbanització coneguda com a Empuriabrava).

- Context La petició va ser feta el 17 de juny de 1750, centrant-se en un incident específic a la platja de la "Graells". El naufragi va involucrar un vaixell procedent de Barcelona, comandat per Felipe Mares. Els detalls del naufragi i la causa o la naturalesa dels béns involucrats, no es mencionen, però és evident que es van poder recuperar béns significatius.

- Petició al corregidor: El Comte d'Empúries demana a Joan Llaudes (corregidor), que ocupava un càrrec judicial i administratiu significatiu a Girona, que retorni i informi sobre tots els productes trobats en la platja després del naufragi. Això implica una **demanda** del fet que els béns siguin retornats sota el control del comte, argumentant que són part de les "regalies" (explicades a la part teòrica) del comte, un dret que tradicionalment permetia a la noblesa reclamar béns naufragats.

- Implicacions Legals i Administratives: La demanda, basada en les regalies del comte, indica que aquest considerava que qualsevol béns trobats a les costes del seu comtat, especialment els de naufragis, legalment li pertanyien. Cal destacar que aquesta pràctica era comuna en molts llocs durant l'Edat Mitjana i l'era moderna primerenca, tot i que al 1750 aquest tipus de drets estaven començant a ser més regulats i disputats. La noblesa no tenia tanta potestat, comença a decaure el dret de naufragi en pro dels drets dels propietaris de la mareixa nau o de la mercaderia que aquesta duia.

- Funció del Corregidor: Joan Llaudes, com a corregidor, tenia la responsabilitat de supervisar les qüestions legals i administratives dins de la seva jurisdicció. La petició del comte suposava que el corregidor havia de vetllar perquè els béns fossin adequadament reportats i gestionats, respectant els drets senyorials del comte.

- Relacions entre Noblesa i Administració Local: El document reflecteix la complexitat de les relacions entre la noblesa i els administradors reials en aquell període, destacant com els nobles encara exercien un poder considerable dins dels seus dominis.

En resum, aquest document il·lustra com els drets tradicionals de naufragi i la gestió de béns vacants continuaven sent temes rellevants en la gestió local i les disputes legals a la Catalunya del segle XVIII. Mostra també la persistència de pràctiques feudals en un moment en què el sistema legal i administratiu estava evolucionant cap a **formes més modernes de governança**.

9. Conclusió

"*Qui domina el mar, domina totes les coses*" (Temístocles, 525 - 460 a. C.). Amb aquesta sentència del famós estrateg militar grec Temístocles, inicio la reflexió final d'aquest treball, que ha indagat en les profunditats del dret de naufragi i la gestió dels béns vacants durant la Baixa Edat Mitjana en el Comtat d'Empúries. Aquest estudi ha estat una travessia no només a través del tempestuós oceà de la legislació medieval, sinó també pel no menys enrevessat mar de les fonts històriques disponibles.

Des del principi, la recerca s'ha topat amb la dificultat de trobar fonts directes en àmbit local, forçant-me així a una dependència de l'estudi les normatives més genèriques. Una de les grans lliçons d'aquesta recerca ha estat la importància de la paciència i en l'examen de les fonts disponibles; amb l'accés limitat als documents en llatí, idioma que no domino.

A continuació, la conclusió específica de cada hipòtesi¹²:

- Hipòtesi 1 (principal): L'estudi ha demostrat que, efectivament, el dret de naufragi i la gestió dels béns vacants al Comtat d'Empúries va evolucionar notablement durant la Baixa Edat Mitjana. Això va ser impulsat per l'augment del comerç marítim i per la necessitat d'adaptar la legislació local a les dinàmiques comercials i polítiques del Mediterrani. Aquesta evolució va reflectir-se en la creació i aplicació de lleis que buscaven equilibrar la protecció dels drets de propietat amb els interessos econòmics dels territoris.

- Hipòtesi 2: Tot i que inicialment es va suposar que les regulacions específiques del dret de naufragi i la gestió de béns vacants al Comtat d'Empúries proporcionarien evidències clares sobre les diferències respecte a la normativa més àmplia del Consolat de Mar; la recerca no ha pogut validar completament aquesta hipòtesi deguda la manca de documents i estudis previs sobre el tema. No obstant això, els indicis trobats suggereixen que el Comtat va desenvolupar adaptacions específiques de la llei per respondre millor a les necessitats i circumstàncies locals. Aquesta situació posa de manifest la importància de les regulacions adaptades territorialment en contextos medievals i la necessitat de futurs estudis que profunditzin en la legislació específica per comprendre millor la seva singularitat jurídica en el marc del dret marítim medieval.

- Hipòtesi 3: En efecte, les regulacions entorn dels béns vacants van beneficiar predominantment la noblesa local i els comerciants influents, consolidant les seves posicions de poder dins del Comtat d'Empúries (com s'ha pogut veure en els exemples dels documents-testimonis del dret de naufragi). Això va permetre que s'aprofitessin les oportunitats econòmiques derivades dels naufragis, reforçant les seves xarxes comercials i la seva influència política. Tanmateix, val a dir, que segons el Llibre del Consolat de Mar, no sempre s'enriquien els comtes i els més rics, sinó que també podia apropiarse dels béns vacants tot aquell que estant a la costa es trobés els béns en les condicions que es preveien als articles.

¹² Abans de procedir a llegir-les, us remeto a la pàgina 2 per a revisar una altra vegada les hipòtesis inicials.

- Hipòtesi 4: Durant el moment de la recepció del dret comú a la Baixa Edat Mitjana, el panorama legal era extremadament diversificat i complex. Al Comtat d'Empúries, com en moltes altres regions, coexistien múltiples tipus de regulacions que influïen directament en la vida quotidiana i en la gestió dels béns i els recursos. Aquestes regulacions incloïen el Consolat de Mar, que abordava qüestions de dret marítim; els privilegis locals, que conferien drets especials a certes comunitats; els Usatges, que eren una compilació de costums legals; i les regalies, que eren drets concedits als senyors per gestionar certes qüestions dins dels seus dominis. En aquest context heterogeni, s'observa una sorprenent capacitat d'integració i convivència entre aquestes diverses fonts de dret.

Malgrat les dificultats trobades, cada obstacle ha estat una oportunitat per aprendre i cada desafiament m'ha ensenyat. Aquesta recerca no només ha ampliat el meu enteniment sobre un àmbit poc tractat del dret medieval, sinó que també ha reafirmat el meu compromís amb la perseverança acadèmica. D'aquesta manera, hem vist com la història, quan es mira pacientment i detalladament, revela les seves veritats més profundes, oferint-nos així les claus per comprendre no només el passat, sinó també el nostre lloc en el contínuum de la història.

10. **Bibliografia:**

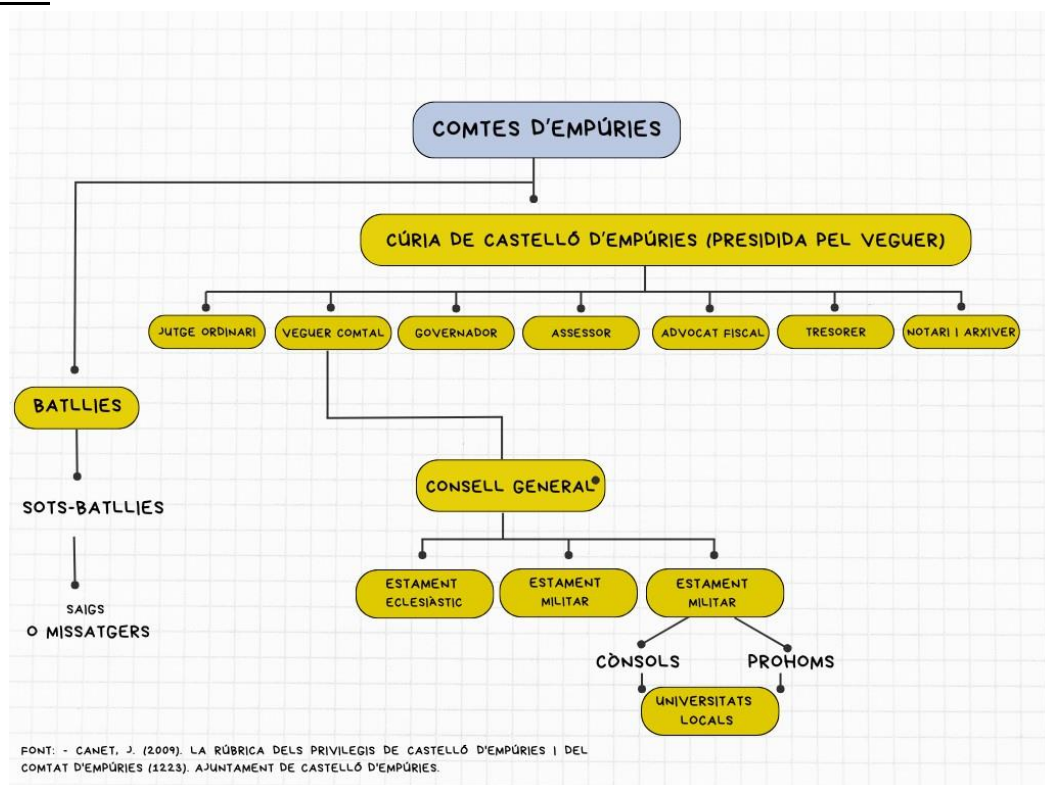
- Anderson, P. (1979). *Transiciones de la Antigüedad al Feudalismo*. Madrid: Siglo XXI. ISBN 84-323-0355-0.
- Canet, J. (2009). *La Rúbrica dels Privilegis de Castelló d'Empúries i del Comtat d'Empúries (1223)*. Ajuntament de Castelló d'Empúries.
- COLÓN, G.; GARCÍA, A.: *Llibre del Consolat de Mar*, 4 vol., Fundació Salvador Vives Casajuna / Fundació Noguera / Rafael Dalmau, Barcelona 1981-87.
- Ferro Delgado, V. (1987). *El Dret públic català: Les institucions a Catalunya fins al Decret de Nova Planta*. Eumo.
- Geli, R., Nieto, X., Vivar, G., & Geli, R. (2022). *Naufragis, història submergida*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura.
- Hernández Izal, S., “El llibre del Consolat de Mar”, *Documents jurídics de la història de Catalunya, Generalitat de Catalunya*, Barcelona 1991, p. 149-162.
- Marlasca Martínez, O. (2005). *Prohibición de apropiarse de los despojos de un naufragio: diferentes etapas históricas*. Ivs Fvgit, 12, 463-480. Recuperat de:
 - <https://ifc.dpz.es/recursos/publicaciones/25/61/19marlascamartinez.pdf>
- Martin i Roig, G. (2016). *Pirates i corsaris a l'Empordà*. Farell Editors.

- Mañoso Flores, J. (2021). *Malgaulí, la mort d'un comtat*. Oliveras
- Mataix Ferrándiz, E. (2014): *El edicto de incendio ruina naufragio rate nave expugnata (D. 47, 9, 1). Responsabilidad penal por cuestión de naufragio*. Tesis Doctoral. Universidad de Alicante.
- Monsalvatje Fossas, F. (1917), *Los condes de Ampurias vindicados*. Olot, Imprenta y librería de Ramón Bonet, 1917. Volum XXV de la col·lecció del mateix autor titulada Noticias históricas, publicada entre 1889 i 1919.
- Ortega González, T. Y. (2015). *Algunas consideraciones sobre el naufragium y salvamento marítimo: De Roma al derecho moderno*. Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Departamento de Ciencias Jurídicas Básicas.
 - https://accedacris.ulpgc.es/bitstream/10553/17968/4/0726176_00000_0000.pdf
- Rahola i Escofet, G., & Rahola i Sastre, J. (2005). *La Marina Mercant de Cadaqués*. Juventud.
- Rougé, J. (1966): *Le droit de naufrage et ses limitations en méditerranée avant l'établissement de la domination à Rome*, Mél. Piganiol 3, París.
 - <https://www.openstarts.units.it/server/api/core/bitstreams/60dc65bc-c5f9-42f6-aa19-22c970f7d0cc/content>
- Serrano Daura, J., de Montagut Estragués, T., & Ferro Pomà, V. (2015). *Història del dret català*. PDF. ISBN 9788490643747.
- Severon, C. (Data de publicació). *La recompensa del Rescat*. Universitat d'Estudis de Trieste; Universitat dels Estudis de Mòdena i Reggio Emília; Universitat dels Estudis de Gènova. Dottorato in Diritto dei Trasporti, XIV Cicle. Relator: Prof. Alfredo Antomin, Universitat dels Estudis de Udine. Coordinador: Prof. Francesco Alessandro Querci, Universitat dels Estudis de Trieste. Recuperat de:
 - <https://www.openstarts.units.it/server/api/core/bitstreams/60dc65bc-c5f9-42f6-aa19-22c970f7d0cc/content>
- Tomás y Valiente, F. (2001). *Manual de historia del derecho español* (4a ed.). Editorial Tecnos. ISBN 978-84-309-1006-9.
- Torrent i Orri, R. (1974). *Les Llotges de Girona, Sant Feliu i Castelló i la projecció del Consolat de Mar fins al nostre temps*. Cambra Oficial de Comerç i Indústria de Girona.
- Turull i Rubinat, M. (1990). *La configuració jurídica del municipi baix-medieval. Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*. Barcelona: Fundació Noguera.
- Universidad de Murcia. (s.d.). *Vocabulario de Comercio Medieval*. Recuperat de
 - <https://www.um.es/lexico-comercio-medieval/index.php/p/v/inicio>
- VALLS i TABERNER, F. (ed.): *Consolat de Mar, Barcino, Barcelona 1930* ("Els Nostres Clàssics", 27).
- Villalba Babiloni, T. E. (2018). *Delitos marítimos cometidos tras un naufragio y su responsabilidad penal derivada*. En J. M. López Ballesta (Coord.), M. M. Ros Sala (Ed. Cient.), PHICARIA VI Encuentros Internacionales del Mediterráneo: Navegar el Mediterráneo. Universidad Popular de Mazarrón.

- La font més important que utilitzaré serà documents digitalitzats de *l'Arxiu Ducal de Medinaceli. Comtat d'Empúries (949-1760)*; que es troben digitalitzats a l'Arxiu de Castelló d'Empúries, capital del Comtat d'Empúries.

11. ANNEXES

Annexe 1:

Annexe 2:

A continuació, taula de tots els comtes que hi ha hagut a Castelló d'Empúries. Línia del temps i comtes extreta a partir de: *Los condes de Ampurias vindicados* de Monsalvatje Fossas, F. (1917)

Comtes nomenats pels reis francs:

Núm.	Titular	Període
I	Ermenguer	813-c.817
II	Gaucelm	817-832
III	Berenguer de Tolosa	832-834
IV	Sunyer I	834-843
-	Alaric I	843-844
V	Guillem de Septimània	848-850
VI	Aleran i Isembard	850-852
VII	Odalric	852-858
VIII	Unifred de Gòtia	858-862

Casal d'Empúries-Rosselló

Núm.	Titular	Període
IX	Sunyer II	862-915
IX	Delà	862-894
X	Benció	915-916
X	Gausbert	915-931
XI	Gausfred	931-991

Dinastia privativa d'Empúries

Núm.	Titular	Període
XII	Hug I	991-1040
XIII	Ponç I	1040-1078
XIV	Hug II	1078-1116
XV	Ponç II	1116-1154
XVI	Hug III	1154-1173
XVII	<u>Ponç Hug II</u>	1173-1200
XVIII	Hug IV	1200-1230
XIX	Ponç Hug IV	1230-1269
XX	Hug V	1269-1277
XXI	Ponç V	1277-1313
XXII	Ponç VI (Malgaulí)	1313-1322
XXIII	Hug VI (Hug de Cardona)	1322-1325

Casal d'Aragó, estirpe règia: El comtat passà al casal d'Aragó a través d'una permuta d'Hug VI.

Núm.	Titular	Període
XXIV	Pere d'Aragó i d'Anjou (Pere I)	1325-1341

XXV	Ramon Berenguer I d'Aragó i d'Anjou	1341-1364
XXVI	Joan I d'Aragó i de Tàrent	1364-1398
XXVII	Joan II d'Aragó i d'Aragó	1398-1401
XXVIII	Pere III d'Aragó i d'Aragó	1401-1402

Incorporació del Comtat a la Corona Aragonesa per extinció de Llinatge

Núm.	Titular	Període
xxix	Martín I de Aragón	1402-1410
xxx	Fernando I de Aragón	1412-1416
xxxi	Alfonso V de Aragón	1416-1436
xxxii	Enrique de Aragón - Segona línia d'estirpe real	1436-1445
xxxiii	Enrique de Aragón i Pimentel (Infant Fortuna)	1445-1522

Abstract (Català):

El present treball explora el dret de naufragi i la noció de béns vacants al Comtat d'Empúries durant la Baixa Edat Mitjana (S. XII - XV), un període marcat per un augment significatiu del comerç marítim i les expedicions pel Mediterrani. Situat estratègicament a la costa, el Comtat d'Empúries va ser un escenari clau d'interaccions culturals, comercials i conflictives, on el dret marítim va adquirir una gran importància. A través d'una anàlisi de documents legals medievals i bibliografia especialitzada, aquest estudi pretén comprendre l'estructura i les implicacions del dret de naufragi i la gestió dels béns vacants. Enfocant-se en les particularitats locals i els factors que van influir en aquesta regulació, el treball busca aportar una perspectiva completa sobre la relació entre el comtat i el Dret de Naufragi, i contribuir a la comprensió del dret marítim medieval al Mediterrani.

Paraules clau: Comtat d'Empúries, Baixa Edat Mitjana, Dret de naufragi, Béns vacants, Dret marítim medieval, Documentació legal medieval.

Abstract (English):

This paper explores the right of wreck and the notion of derelict goods in the County of Empúries during the Late Middle Ages (12th - 15th centuries), a period marked by a significant increase in maritime trade and expeditions across the Mediterranean. Strategically located on the coast, the County of Empúries was a key setting for cultural, commercial, and conflictual interactions, where maritime law gained considerable importance. Through an analysis of medieval legal documents and specialized bibliography, this study aims to understand the structure and implications of the right of wreck and the management of derelict goods. Focusing on local particularities and the factors influencing this regulation, the work seeks to provide a comprehensive perspective on the relationship between the county and the Right of Wreck, and to contribute to the understanding of medieval maritime law in the Mediterranean.

Keywords: County of Empúries, Late Middle Ages, Right of Wreck, Derelict Goods, Medieval Maritime Law, Medieval Legal Documentation.

“Quien domina el mar, domina todas las cosas” (Temístocles, 525 - 460 a. C)

IRPt IP hAUIRAPI I BÉh5 UA7Aht5

Al Fomtat a'PmgúPt'e3 en el PePt'oae Bat'Pmeat'eval
C5s RIII - RU)

Treball de final de grau

Facultat de Dret - UAB

Doble grau - Ciències Polítiques i de l'Administració + Dret

Curs Acadèmic: 2023-2024

Autora: GARRIDO Rivas, Míriam (1568260)

Tutor: ESTRADA Rius, Albert

Data d'entrega: 13 de maig del 2024